

LBRIS

We know
books

TORTOMA ÚTIKÖNYVEK

KOLOZSVÁR

TÖRTÉNELMI VÁROSKALAUZ

GAAL GYÖRGY

tortoma
KÖNYVKIADÓ

Barót, 2021

A felvételeket készítette: László Miklós
A térképeket rajzolta: Már Botond
Borítóterv: Vasiliu Anna és Lukács László
Tördelés: Lukács László

© Gaal György
© László Miklós
© Tortoma Könyvkiadó, 2011, 2021

Ez a könyv a *Kalauz a régi és új Kolozsvárhoz* (Korunk kiadása, 1992),
illetve a *Kolozsvár. Millenniumi kalauz* (Polis Könyvkiadó, 2001) át-
dolgozott és bővített változata. A 2011-ben megjelent *Kolozsvár.
Történelmi városkalauz* felfrissített kiadása.

Tortoma Könyvkiadó, Barót
Alapítva 2006-ban,

A Tortoma Kiadó az 1795-ben alakult
Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülésének tagja.

www.tortoma.ro, www.tortoma.hu
Tel.: 004 0745 163 415, 004 0367 109 167
email: tortomakiado@gmail.com

Felélős kiadó: Demeter László, a kiadó igazgatója

A Tortoma Kiadó és Könyvkereskedés webáruháza:
www.erdelyikonv.hu

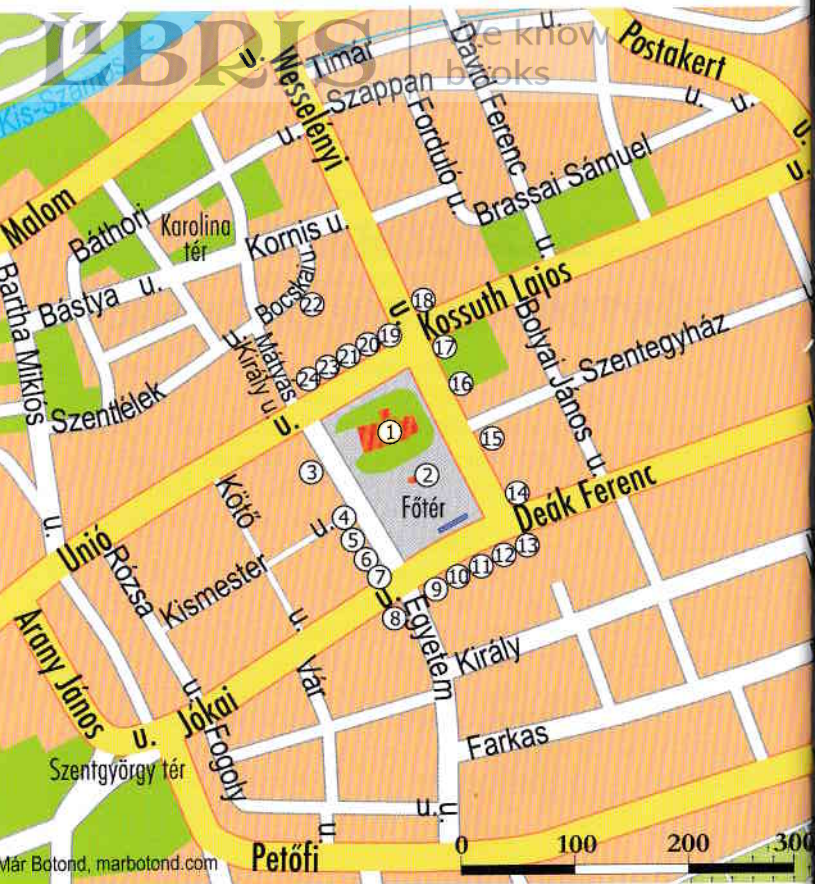
Minden könyv Erdélyről!
Minden könyv Erdélyből!

 erdelyikonv.hu

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
GAAL, GYÖRGY
Kolozsvár : történelmi városkalauz / Gaal György. –
Baraolt : Tortoma, 2021
Conține bibliografie
ISBN 978-606-9716-05-2

TARTALOM

Kolozsvár története dátumokban	4
Házról házra a történelmi Kolozsváron	23
Főtér • Piața Unirii	24
Óvár • Cetatea Veche	66
Unió utca – Bartha Miklós utca – Sétatér • Str. Memorandumului – Str. Emil Isac – Parcul Central	92
Monostori út • Calea Moșilor	104
A Szent György tér és környéke • Piața Lucian Blaga	122
Egyetem utca – Petőfi utca • Str. Universității – Str. Avram Iancu	138
Farkas utca – Király utca • Str. M. Kogălniceanu – Str. I. C. Brătianu	158
Deák Ferenc utca – Szentegyház utca • Bd. Eroilor – Str. Iuliu Maniu	194
Kossuth Lajos utca • Bd. 21 Decembrie 1989	212
Hunyadi tér – Bocskai tér – Magyar utca • Piața Ștefan cel Mare – Piața Avram Iancu – Bd. 21 Decembrie 1989	234
Széchenyi tér – Fellegvár – Wesselényi Miklós utca • Piața Mihai Viteazul – Cetățuia – Str. Regele Ferdinand	258
A Házsongárdi temető • Cimitirul Central	278
Könyvészet	291
Utcanevmutató a jelenlegi és korábbi utcanevekkel	295
Hagyományos magyar utcanevek és mai hivatalos elnevezésük	300

Fötér • Piața Unirii

Deák Ferenc u. – bd. Eroilor; Egyetem u. – str. Universității; Fötér – Piața Unirii; Jókai u. – str. Napoca; Király u. – str. I. C. Brătianu; Kismester u. – str. Ioan Bob; Kossuth Lajos u. – bd. 21 Decembrie 1918; Mátyás király u. – str. Matei Corvin; str. Bolyai János u.; Szentegyház u. – str. Iuliu Maniu; Unió u. – str. Memorandumului; Wesselényi u. – str. Regele Ferdinand.

Fötér • Piața Unirii

Századok óta Kolozsvár jelképe és központja a Fötér. Szabályos, lágas négyszöge tanúja a város mindennapi életének és a rendkívüli eseményeknek is. Házsoraiban laktak a város legtekintélyesebb polgárai, itt helyezkedtek el az egyházi és világi intézmények. Központhelyiségére jellemző: máig is alig lehet úgy közlekedni a városban, hogy ne kelljen áthaladni rajta.

Kialakulása, egymásra merőleges házsorai több tanulmány tárgyát képezték. Minden valószínűség szerint az Óvár főkapuja előtt húzódó kelet–nyugati kereskedelmi út, valamint a tér északi oldalát határoló óvári várfal, a szemben fekvő oldalon pedig a párhuzamos házsongárdi domboldal emelkedője játszott szerepet nemcsak a tér, de vele együtt az egész úthálózat kialakulásában. Az óvári kapu előtti hatalmas piactér (akkora, mint az egész Óvár) lett az új vár, a nagy Kolozsvár Fötére. Eredeti neve Nagypiac volt (szemben az Óvár központjában lévő Kispiaccal), s csak 1869-től vált hivatalossá a Fötér megjelölés. Ez aztán annyira rajta maradt, hogy hiába nevezték el a századfordulón Mátyás király térenak, a két világháború között s újabban ismét Egyesülés térenak (Piața Unirii), közben Szabadság térenak: a kolozsváriak rendületlenül Fötérként ismerik, emlegetik.

A tér épületei a XV. századtól a XX. század elejéig minden fontosabb építkezési stílus jegyeit megőrizték, ha nem is a homlokzati részeken, de a kapuk alatt, az údvári szárnyakon. A térből messze kimagaslik a központi fekvésű legrégebbi épület: a **Szent Mihály-templom (1)**. Már városunk első, Georg Houfnagel-féle, 1617-ből származó metszetábrázolásán is urálja a teret magas nyeregfedélével, az északnyugati sarkán található négyszögletű, négy fiatoronnal és órával díszített tornyával. Akkor már közel három évszázados múlt tanúja volt. Építésének kezdetét Károly Róbert király koráig szokták visszavezetni, amikor 1316-ban városi rangot kapott a helység, s ennek emlékezetessé tételére, a hála kifejezésére kezdhettek a templomépítéshez az elkövetkező évek valamelyikében. Valószínűleg akkor csak a szentélyt és két mellékkápolnáját sikerült felhúzni, mert ezek könnyed, franciás gótikus stílusa elüt a templomhajóétól. Egy 1349-ből származó, Avignonban kelt pápai búcsúengedély bűnbocsánatot ígért mindazoknak, akik a templom berendezésére, díszítésére adakoztak. Ezt a kiváltságot a század végéig többször is megújítják, ami arra utal, hogy fokról fokra haladt az építkezés. Ahogy a város nőtt, a hajót is

A Szent Mihály-templom

bővítették: a szentélyhez képest jócskán megnyújtották. Az építkezés lezáró szakasza Zsigmond király korára esik. Így kerültek az ő címerei a nyugati kapu fölé: középen a Német-Római Birodalom hatalmas kétfejű sasos címere, jobbra Magyarország, balra Csehország címere látható.

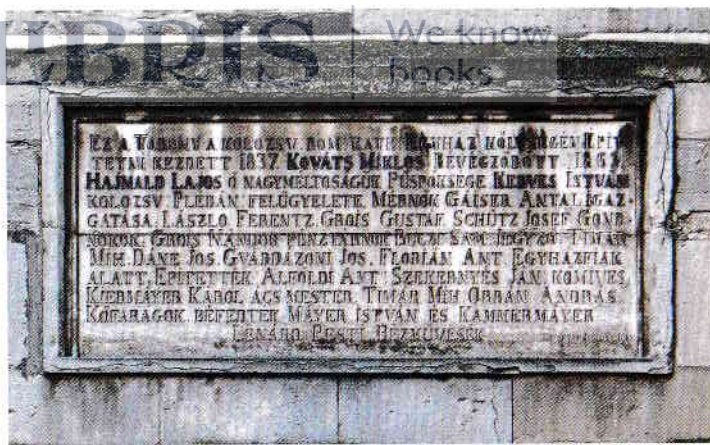
Mint hogy Zsigmond csak 1419-től viselte mindhárom uralkodói méltóságot, ez utánra kell tennünk a kapuépítést, 1437-ben a város megnyitotta kapuit a parasztfelkelők előtt, emiatt kiváltságai elvételével büntették. 1444-ben aztán Szent Mihály, a templom védőszentje napján érkezett a

hír, hogy visszakapta a kiváltságokat, hálaként helyezhették a címer fölé – azt megcsönkítva – Szent Mihály szobrát. A kaputól délre gót betűs latin felirat emlékeztet rá, hogy mikor került ide a védőszent szobra. A felirat fölött valaha Mózes féldomborműves szobra állt. Meglepő, hogy ez a nyugati kapu nem esik a templom tengelyének vonalába, amire több magyarázó elmélet is született, de egyik sem bizonyított. A homlokzat befejezése és a torony építése még az 1440-es években megtörtént. Ez a rész már a kései gotika ízlését tükrözi. A templomot először 1489-ben rongálja meg tűzvész, s Mátyás király segítségével restaurálják. Azután még számos tűzvész, földrengés letele próbára falait. Nevezetesen az 1697-es, mely annyira elpusztította a gótikus tornyot, hogy azt csak jóval később, 1742–1744-ben tudták újjáépíteni, a korszak ízlésének megfelelően: barokk stílusban. A templomot különben 1545-től a protestánsok, 1566-tól 1716-ig éppen az unitáriusok használták, s csak ezután lett újra katolikus templom. A katolikusok építtették a barokk tornyot (1744), mely azonban nem hosszú idelel: 1763-ban villámcsapás és földrengés alapjáig repeszt, nehogy kénytelenek lebontani. Hosszas gyűjtés, előkészületek után 1837-ben kezdik külön alapra a templom mellé építeni azt a hatalmas neogótikus tornyot, melyel ma is megcsodálhatunk,

Szent Mihály szobra a főkapu felett

s melynek nyugati oldalán emléktábla örökíti meg az építetők érdemeit. Az 1859-ben befejezett torony a 4 méteres kereszttel együtt 80 métert tesz ki. A templomhájó 50, a szentély 20 méter hosszú. A hajó szélessége 24, a szentélyé 10 méter. A falak magassága 20 méternyi. A brassói Fekete-templom után Erdély legnagyobb gótikus egyháza. Az épület nem fekszik pontosan a tér közepén. Ennek egyik oka, hogy felhúzása kezdetekor még az Óvár felőli északi házsor nem volt megépülve, ott várfal határolta a teret, tehát arra 50–60 méterrel több hely volt. A másik ok az lehet, hogy a már álló Szent Jakab-kápolnához is kellett igazodni, tehát attól északra építkez-

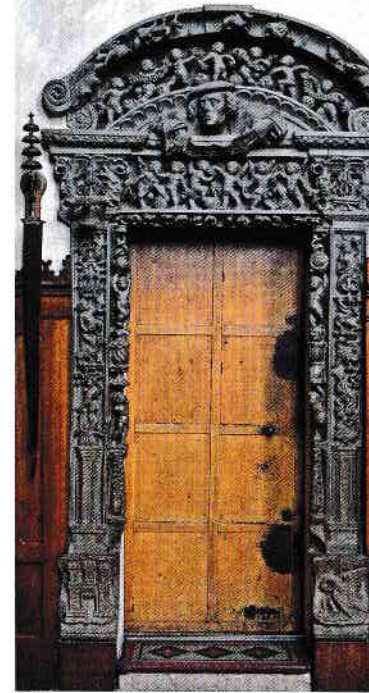

A torony emléktáblája

tek. A templom kelet–nyugati tengelye nem egészen párhuzamos a tér déli és északi házsorával, mert a tengelyvonalat a védőszent napjának (szeptember 29.) napfelkeltéhez kellett igazítani. A templom külseje nem túl díszes. Legfőbb ékessége négy gótikus kapuja, közülük a legdíszesebb a már említett, címe-ekkel és Szent Mihály középkori egész alakos, szárnyas, dárdás dombormű-szobrával díszített nyugati főkapu. Aszimmetrikus elhelyezésének egyik okát abban vélték felfedezni, hogy eredetileg nem két, hanem háromszortúra tervezték. Az északra néző két kapuból az egyik ma már új funkciót kapott, a toronyalj-kápolnába lehet rajta keresztül bejutni. A másik, templomkertből megközelíthető mostanság nem használják, ennek igényesebb a kőfaragói kidolgozása. Ezzel szemben a déli, vízszintes szoborfülkés ka-

put ünnepi alkalmakkor kinyitják, szellőztetésre is alkalmas. (Dél felé néz még egy csúcsíves kisajtó is, ennek nyílása belülről el van falazva.) A támpillérek közül a szentély felőliek és a nyugati homlokzathoz közel esők kidolgozottabbak, fiatornyokkal díszítettek. A hajó déli falának nyugatról számított második támpillére mellett egy kis nyolcszögletes padlásfeljáró tornyocska található, s ezt a támpillért díszíti az egyetlen ma is meglévő külső szobor: lilimos kőbaldachin alatt álló hosszú hajú szakállas alak volt, ma már feje hiányzik. Egyes találgatások szerint Szent Sebestyén vagy valamelyik király alakját örökítheti meg. E padlásfeljárótól a szentélyig a főpárkány alatt lángnyelves fríz díszíti a falat. Az északi oldalon a szentély egy szakaszán is látható a fríz. A templom egy másik padlásfeljáró csigalépcsője a szentély és déli

oldalkápolnája találkozásánál, a lépcsőgellést kitöltve kanyarog a padlásra. A legérdekesebb az északi oldalkápolna és a főhajó falai közé beilleszkedő kétsoros csigalépcső, az úgynevezett kinyúlólépcső, melyen két ember úgy mehet le és fel egy időben, hogy nem találkoznak. A szentély északi falához téglalap alakú sekrestye csatlakozik. A szentély végén kis barokk, hagymasisakos harangtorony látható, a homlokzati torony 1742–1744-ben történt barokk átépítésekor helyezhették ide a szimmetria kedvéért. Mikor az 1830-as években kezdik tervezgetni a lebontott homlokzati torony helyetti új tornyot, több terv születik: homlokzati kéttornyos barokkos, középtornyos neogótikus elképzelések után a különálló északi neogót torony terve bizonyul a legtalálhatóbbnak. Az építkezés helyét Estei Ferdinánd főherceg, akkori főkormányzó elnök jelöli ki: az egyik északi kapu elé. A négy ölnél (kb. 8 méter) mélyebb alapozási gödör fenekére 1837. március 19-én helyezik el az első követ; 1858. szeptember 15-én ér véget a kőfalak felhúzása, 1869-ben a tetőzet és a kereszt is elkészül. A díszes mérműves alakok kivitelezése 1862-ig halasztódik. Akkori felfogás szerint tűzzel is magasra sikeredett a hatszintes torony, de mára már – stílusának is köszönhetően – hozzáállt a templomhoz. A korábbi harangokat 1849-ben bezúzták, úgyhogy a toronyhoz új haran-

A sekrestye reneszánsz ajtókerete

gokat kellett öntetni. 1861-től öt harang kondult a toronyban, egy részüket az első világháború felemészttette, 1924-ben sikerült újabbakat öntetni. A háromhajós csarnoktemplom csúcsíves belső tere meglepi a belépőt: a hajókat elválasztó pillérkötegek vállkövek nélkül folytatódhatnak a mennyezet csillagboltozatában. Ezzel szellőssé teszik a teret, felvezetik a tekintetet a magasba. Az oszlopok között a fényt szolgáltató mérműves ablakok kerülnek előtérbe: különösen az oldalhajók lángnyelves mintázata sikerült. A középkori építkezéshez köthető emlék még néhány faragvány és a freskó-töredékek. A szentély négy sarkában a négy

evangélista jelvénye található háromméteres magasságban beillesztett köveken. Az északnyugati sarokban a szárnyas bika és Lukács neve, az északkeletiben emberfejű szárnyas oroszlán, Márk jelvénye (neve nincs kiírva), a délkeletiben angyal és Máté neve, a délnyugatiban pedig a sas madár János nevével. A keletre eső faragványok egyben gyámköül szolgálnak. A szentélyt tagoló három pillérköteg oszlopfőin távcsóvel érdekes faragványok figyelhetők meg: növényi díszítések, fiatornyot mintázó kőfaragó, gyermeket vesszőző nő, kürtjébe fúvó vadász, birkózó férfiak, Ádám és Éva az almafa alatt. A hajó délnyugati sarkának vállkövén kisebb Ézsaiás-szobor látható: a hullámos hajú, szakállas alak Zsigmond király korabeli ábrázolásaira emlékeztet. Még néhány címer és mesterjegy is felfedezhető a falakon.

A belső tér eredeti díszítéséből, berendezéséből jóformán semmi sem maradt meg. Néhány, a restaurálásakor kihámozott XIV–XV. századi freskórészlet igényes művész munkájára enged következtetni, a legépebben a nyugati bejáratától jobbra eső Sleunig-kápolna freskói véselték át a századokat. Az itteni boltozat zárókövén látható a kaputornyos, fekvő oroszlános Sleunig-címer, a család Gergely nevű tagja kolozsvári plébános volt. E kápolna északi falán több mezős freskó bontakozik ki: legfelül a Golgo-

ta-kompozíció, ez a legteljesebb. Alatta Krisztus kínszenvedésének három mozzanata (Kajafás előtt, tövisszorosítás, megostorozás), lejjebb talán az utolsó vacsora néhány foltja látható. A nyugati oldalon az ecce homo-jelenet és az utolsó ítélet-freskó néhány töredéke fedezhető fel. A hajó déli falán épebb freskó örökíti meg Szűz Máriát hét vértanú szűz társaságában. Mária a karján tartott kisdetről ismerhető fel. Ettől keletre egy már alig kivehető Kálvária-részlet a keresztre feszített Krisztussal, balján csak sejthető Mária Magdolna, jobbján a zöld palástos, piros ruhás János apostol áll. A hajó északi falán egyetlen festett folt maradt meg, ez egy térdeplő páncélos lovagra enged következtetni. Gazdagabb a szentély déli mellékkápolnijának képanyaga. Az északkeleti falon Szent Sebestyén nyílveszőktől átiótt teste látható, balján egy hármaspápai koronát viselő alak szentségtartóval a kezében. Alattuk egy régebbi freskó részlete: Szent László ábrázolása lehetett. A délkeleti falon öt szent alakja körvonalazódik: két püspökűveges férfi és három nő. Általában megállapítható, hogy két festékréteg különül el. A régebbi egyidős az építkezéssel, s feltételezhetően alkalmi munkákból állott. A második kifestés a XV. század végén készült, s bizonyára egységesebb tervet követett.

A protestánsok aztán a freskókat

lohérre mázolták, a szószéket kivéve minden kelléket, díszet, oltárt kihordattak a templomból. Talán csak a Johannes Clyn (Klein) Bécsben tanult szász plébános rendelkezésre készített sekrestyeajtó-keret úszta meg a tisztosítást. Ez már a gótikát felváltó reneszánsz stílus remeke: 2,20 m magas, 1 m széles homokkő faragvány. Pillérei alján Kolozsvár város címere illetve a fiait vérével tápláló pelikán. Alattuk a ma faburkolattal elfedve – az 1928-as dátum volt olvasható. A két pillért állat- és növénydíszek tarkítják, belső szélükön táncoló puttók kelyhet, földgömböt, napot, homokórát tartanak, az egyik halálfejen áll. A szemöldökköven és táncoló puttók, az íves záródású timpanonból sapkás, borotvált arcú férfi tekint ki, kezében kőszalagon a megrendelő lohanes Clyn] neve olvasható. A kitűnően megmintázott portré lehet, hogy őt, de valószínűbb, hogy a faragó művész ábrázolja. A fej fölött is kölkörben rózsafüzérbe fogózó puttók táncolnak. Az eredeti vasajtón az 1534-es évszám volt látható, ezt hasonló új ajtóval pólták évtizedekkel ezelőtt.

Az igényes dombormű délnémet hatásra utal, ott képzett mester faraghatta. A protestáns korszak után a művészetbarát Bíró János plébánosra hárult a templom újbóli berendezésének feladata. Ő ezt a harokk szellemnek megfelelően végeztette el. Két szobrászmű-

vészt fogadott Nachtigall János és Schuchbauer Antal személyében, akik egy évtizeden át (1740–1750) dolgoztak a dúsan aranyozott szobrokkal, domborművekkel díszített szószéken, s öt oltárt is készítettek.

A szószék egész Erdély legpompásabb barokk templomi díszé. Alsó része a gótikus díszítésű, festett középkori kőszószék „felöltöztetéséből” jött létre. Ezen Nachtigall János dolgozott, a koronát Schuchbauer Antal mintázta meg, a két rész tökéletes egységet alkot. A gazdag díszítésű alsó párkányzat és a felső könyöklőpárkány közötti mellvéden négy domborzati fülke helyezkedik el, ezekben a négy evangélista megmintázását találjuk, mindegyikük asztal előtt ül, írásra készül, jelképeik is előbukkannak. A lépcső felőli fülkében János a sas madárral, utána Lukács az ökörfejvel, Márk az oroszlánnal, végül Máté az angyallal jelenik meg. Az alsó párkány szélén ülnek az evangélisták domborművei közé illesztve a tudós teológus egyházatyák, mindegyikük előtt a tudományt jelképező könyv: jobbról az első Szent Ágoston püspök, komor arccal éppen szólásra emelkedik, mellette jelképe az angyal; a püspöki ornátusban megjelenő Szent Ambrus attribútuma, a méhkas most – valószínűleg egy téves restaurálás eredményeként – a következő szobor hátánál látható; a Bibliát latinra fordító Szent Jeromos

nagykarimájú bibornoki kalapot visel, erőből duzzadó alakja türelmetlenül balra fordul, lábát jelképén, az oroszlánon pihenteti; Nagy Szent Gergely pápa, az egyházi zene atyjának feje fölött galamb repül. A négy evangélista nyugodtabb megjelenítésével szemben az egyházatyák mind dinamikus mozdulat közben kerülnek megörökítésre. Kevésbé feltűnő, hogy a szószéklépcső mellvédjén is három dombormű látható bibliai jelenetekkel, s megkopott latin idézetek segítenek a jelenet azonosításában. Az első Krisztus vendégeskedését mutatja be Mártánál. A ház előtt Márta áll, a konyha felé mutat, amelynek nyitott ajtaján át látni lehet, hogy a tűzhelyen fő az étel. Testvére, a betániai Mária ölébe eresztett kezekkel Krisztus lábai előtt ül, őt figyeli. Márta szóvá teszi, hogy Mária miért nem segít, s erre Jézus azt feleli, hogy bár Márta szorgalmas, igyekvő, mégis a tanításokat hallgató Mária választotta a jobbik utat. A második jelenet a Galileai tenger partján játszódik, hajóval, hálóval és két halással: Krisztus tanítványaiul hívja el Simont, akit utóbb Péternek nevez és testvérét, Andrást, s ezek feltétel nélkül követik. A harmadik féldomborművön Krisztus a tizenkét apostol társaságában jelenik meg, s egy szárnyas angyal kisgyermeket visz elé. A feliratból kiderül, hogy az „Engedjétek hozzám jönni a gyermekeket és ne tiltsátok el őket,

mert ilyeneké az Istennek országa” krisztusi Ige elhangzásának pillanatát ábrázolja a művész. A szószék aranyozott hátlapján Krisztust, a jó pásztor láthatjuk: nyakában báránnyal, feje felett a felhőkből hat angyalfej tekint rá, a háttérben tájkép bontakozik ki. A szószékkoronát két sarkánál trombitás szárnyas angyalok tartják. Baldachinos mennyezetének közepén a széttárt szárnyú galamb a szentleket jelképezi. Díszes párkányzata fölött táncoló angyalkák közül emelkedik ki a templom védőszentjének, Szent Mihály arkangyalnak a római legionárius öltözetű szárnyas alakja, kezében dárdanyelű keresztet tart. Az eredeti öt barokk oltárból mára csak kettő található a templomban, a két oldalszentélyben. A többiek a parókian, múzeumban, más templomban, részben elemeire bontva őrzik. A leghíresebb a déli szentélykápolnában látható Háromkirályok oltára. Ezt 1747–1750 között Schuchbauer Antal mintázta meg és Grassner György aranyozta. Tizenhat szobor díszíti. Az oltárképtől balra egy angyal és az egyik király, jobbra a másik két király alakja van megmintázva. Mindegyikük szinte táncoló mozdulatot tesz. Maga az egész oltár-építmény művészien megkomponált. A palmettás és virágdíszes félpillérek csigás fejezetükkel félköríves párkányzatot tartanak, mely az oltárkép fölött nyitott marad. E nyílásba illeszkedik be az aranyos koronából

kibontakozó zöldes, aranybojtos baldachin, amelynek két sarkából angyalok tartotta lepel indul ki. A korona fölött ezüstös felhőkoszorútól övezve három jelkép látható aranyozott szíven, az IHS (Jesus Hominum Salvator = Jézus az emberek megváltója) Krisztus-szimbólum valamint a kereszt. A korona fölött, e jelképeket részben eltakarva utólag egy nagyobb, kereszt is tartalmazó keresztet erősítettek. Az oltárkép a templom legértékesebb festménye, a késő barokk osztrák mester, Franz Anton Maulbertsch egyik korai, 1748 körülről származó alkotása: A három királyok imádása. A 87×171 cm-es, vászonra festett oltárképet Bécsből hozatta a plébános, Központi alakja Mária, aki bal kezével a térdén ülő Jézust tartja, tekintetét is rá irányítja. A gyermek kis kezét csókra nyújtja az előtte féltérdre ereszkedő ősz szakállú Gáspárnak, aki mögött a fiatalabb, fekete hajú koronás Mennyhért áll kezében díszes ajándék-edény. Mellette – a kép előterében – Boldizsár hatalmas, turbános fekete alakja bontakozik ki, jobb kezében díszes arany olajlámpa, mögötte szolgálja napnyóvil tart. Mária mögöl József nárgás köpenyű halvány alakja közelíthető ki. A háttérben barokkos oromfal urnával, a kép csúcspontján a felhők közül két kis angyal képe emelkedik ki, a fénylő csillagot tartják. Meleg, derűs hangulatot árasztó kompozíció.

A szószék

Az északi szentélykápolnában ma egy összekombinált oltár található. Magát az építményt a Szent Katalin oltár részére Nachtigall János mintázta, s az előbb bemutatotthoz hasonló kompozíciót hozott létre. Ezt négy álló vagy inkább balett-mozdulatokat végző fekete ruhás nőalak díszíti, a szent nők közül csak egyik volt azonosítható: balról a második kezében egykor fogót tartott, s így Szent Apollóniáról lehet szó, akit azzal kínoztak, hogy kitépték fogait. Az oromzat közepén dicsőfényben a

földgömb jelenik meg, fölötté az Atyaisten, kezével lefele mutat. A domborművű kép Alexandriai Szent Katalin életének néhány mozzanatát örökítette meg. Ezt azonban ma a parochián őrzik, s helyére a Schuchbauer-féle lebontott Vízkereszt oltár szimbolikus képét, aranyozott domborművét iktatták a keretbe. Ezen dús redőzetű ruhában a töviskoszorús Krisztus látható, amint a világ bűnei alatt roskadozik. A bűnök arany keresztekre írva: SUPERBIA (kevélység), IRA (harag), AVARITIA (kapzsiság), INVIDIA (irigység), BLASPHEMIA (istenkáromlás), EBRIETAS (részség), DETRACTIO (káromkodás), HOMICIDIUM (gyilkosság), N[on] FELIX MATRIMONIUM (boldogtalan házasság), MENDACIUM (hazugság), INQUIETA CONSTIENTIA (rossz lelkiismeret), GULA (torkosság), ACEDIA (lustaság), LUXURIA (bujaság). A képmezőt felhógomolyagból kibontakozó négy kis angyal zárja le.

Nachtigall János egy másik remekművének maradványa ma a templom karzata alatt, az előcsarnok nyugati falához rögzítve látható. Ezt Bíró plébános a jezsuita atyák XIV. Benedek pápa meghirdette 1748-as búcsújának emlékére készítette, s érdekessége, hogy egyetlen nagy kőtömbből lett kifaragva. A Szent Kereszt szoborcsoport néven emlegetett műalkotás egy remekül megkomponált barokk

kárvária-jelenet. A keresztnek függő, anatómiai hitelességgel ábrázolt Krisztus tekintetét az Úrra emeli, aki a kereszt feletti felhőkoszorúból tekint ki áldást osztó kézzel, feje mellett a Szentlélek galambja röpdös. A kereszt tövétől felfele csigázó felhőkben kis angyalok szállnak, a kereszt alját a térdelő Mária Magdolna öleli át. A feszület másik oldalán kehely, koponya, kígyó, lebukó sátán. Itt állott még kissé elkülönülten Szent János apostol is, szobra a költöztetések során elveszett. A drámaiságot sugárzó kompozíciót 1753 nyarán a homlokzati, barokkosan átépített torony tövéhez állíttatta fel a plébános, pár lépcsőn lehetett megközelíteni. Alig egy évtized múlva a tornyot le kellett bontani, s bizonyára akkor a szoborcsoport a templomba került, s hosszasan Szent Kereszt oltárként szolgált. Megmaradt központi részét valamelyik korábbi renoválás során gótikus talapzatra a mostani eldugott helyre állították fel. Ebben az előcsarnokban még öt sírkő illetve töredék látható, ezek a templom körüli temetőkeretből mentődtek ide. A templom alá is temetkeztek. A főtéri palotát építtető Bánffy György gróf 1773-ban kriptát alakíttatott ki családjának, mint erre a tornyalj-kápolna bejárata mellett egy latin köriratos címer is utal. Maga, az 1822-ben elhunyt erdélyi kormányzó is itt nyugszik, pár hónapi házasság után 21 évesen ide temetett

leványának, gróf Rhédey Jánosné gróf Bánffy Anna Máriaának (1773–1794) impozáns fekete márvány emlékkövet emelített a grófja, ez ma szintén a karzat alatt látható, az empire ízlés egyetemes képviselője a templomban. Az egyház neogótikus bútorzatát Lőnhart Ferenc plébános, Jósperes, későbbi erdélyi püspök rendelkezésre készíttették. A korábbi barokk főoltár helyére B. Bak Lajos műasztalos tervezte, s kivitelezte a mostani főoltárt, amit is nyert vele az 1873-as bécsi világkiállításon. Központi fülkéjében Magyarország védőjének, a Magyarboldogasszonynak a szobra látható, a bal oldali (északi) fülkében Szent István, a jobb oldaliban Szent László alakja bontakozik ki. Ekkor készültek a szentély háttárszékei, a baldachinos főpapstallum és a gyóntatószékek is, valamint néhány kisebb oltár. Továbbá a szentélyt a hajótól elválasztó neogótikus öntöttvas korlát, ennek a középső, diadalív alatt lecsakaszát, az 1963-as liturgikus reformot követően eltávolították. A neogótikus torony alatti szabad átjárót Hirschler József grófplébános az 1900-as évek elején kápolnává alakíttatta át, ma itt látható Fadrusz János 1891-ben akadémiai vizsgamunkaként készült feszületének egyik példánya. Hogy a felfeszített Iesus anatómiáját jobban megfigyelhessék, a szobrászművész önmagát köttette fel keresztre. A feszületet maga a művész

ajándékozta a templomnak. E kápolnában szokták felállítani karácsonykor a születési jászolt, húsvétkor a feltámadási sírfülkét. A festett üvegablakok – jórészt magánszemélyek adományaiából – 1893–1912 között Budapesten készültek, bibliai jeleneteket ábrázolnak, különösen hatásos a főoltár fölötti ablak vörösben játszó, kardos-pajzsos Szent Mihály-képe.

A nyugati főkaputól jobbra eső Sleunig-kápolna déli falába ágyazva látható Szervátiusz Tibor szobrászművész 1957-ben kőbe faragott Pietája is. Érdekessége, hogy a művész Krisztus két oldalára szüleit mintázta meg.

Az első, 12 regiszteres barokk orgonát 1753-ban Johannes Hahn szebeni mester készítette, szekrényét Nachtigall János díszítette. Azóta többször átépítették. A legutóbb Hermann Binder szebeni mester restaurálta és bővítette 1990-ben, beledolgozva egy százszéves templom szintén Hahn-féle orgonájának sípjait. Az így létrejött 35 regiszteres, három manuális orgona Erdély legnagyobb barokk hangszere. 1992 óta a szászok elhagyta Szeben megyei kis falu, Vérd (Wierd) lutheránus templomának ugyancsak Johannes Hahn építette 1768-ból származó barokk orgonája is e templomban, a déli mellékhajót elválasztó első oszlopköteg lábánál látható. A templom épületét legutóbb 1956–1963 között restaurálták kívülről-belülről, a legjobb szak-

Márton Áron szobra (részlet)

emberek közreműködésével, 2018-ban kezdődött el a templom újabb átfogó renoválása, mely remélhetően az épület további titkait tárja fel.

A templomkertbe, a nyugati főkaputól balra állították fel Márton Áron püspök Bocskai Vince alkotta 3 m magas bronzszobrát. 2009. március 1-jén Jakubinyi György gyulafehérvári érsek áldotta meg.

A Szent Mihály-templom több mint hetedfél százados múltja folyamán számos nagy esemény színtere volt: közel félszáz országgyűlést tartottak benne. 1551. július 21-én itt adta át Izabella királyné I. Ferdinánd biztosainak a koronát és a koronázási jelvényeket, ugyanakkor felmentve a rendeket hűségesküjük alól, majd visszatérve, 1556. október 23-án ugyancsak itt fogadta az

ország hódolatát, s vette át a kormányzást. E falak között iktatták be Báthory Zsigmondot harmadszor a fejedelemségbe, s választották uralkodóvá Rákóczi Zsigmondot, Báthory Gábort és Bethlen Gábort. A templom piacán volt Bocskai István ravatala, mikor holttestét Kassáról Gyulafehérvárra szállítva Kolozsvárt megszakították (1607. február 18.) a gyászmenetet. Az újabb időkből emlékezetes 1939. február 12-e, amikor Erdély legnagyobb katolikus főpapját, e templom addigi plébánosát, Márton Áront itt szentelték püspökké. Ő mondta azt a ritka bátorságú, nagy visszhangot keltő beszédet, melyben elítélte a zsidók üldözését. Akármilyen régi is a Szent Mihály-templom, Kolozsvár főterén nem az övé az elsőség. Délkeleti sarkánál volt egy kisebb templom, inkább kápolna, melyet **Szent Jakab- (később Szent János-) kápolnaként** emlegettek. Erről az 1734-es városleírásban ez olvasható:

„A templom déli részén egy régi, most már fölhagyott kápolna áll. Ezt még abban az időben építették volt, amikor a város külső részén [az Óváron kívül] a település megkezdődött, s akkor a lakosok számára megfelelt. Időközben azonban a lakosság úgy megsaporodott, hogy a kápolna már nem tudta befogadni. Akkor annak jobb oldali falára egy magas szószékfélélt emeltek, s arról

prédikáltak azoknak, akik a kápolnából kiszorultak. Mindez addig tartott, míg a részint magyar, részint szász lakosság még jobban megsaporodott. Ekkor II. János király, másként János Zsigmond kibővítette annyira, hogy hat-hét száz embert is képes volt befogadni. Ez alkalommal a szászok és magyarok között olyan megállapodás jött létre, hogy abban az osztendőben, melyben szász ember viseli a bírói tisztet, a nagyobbik templomot a szászok, a kisebbiket pedig a magyarok látogassák; következő évben, amikor magyar bírót választanak, a nagyobb templomot a magyarok, a kisebbiket a szászok használják, és ez így menjen tovább fölváltva.” Mára már létezik egy olyan holttételezés is, hogy ez a kisebb templom temetőkápolnának épült a nagy egyházzal párhuzamosan.

A kis – román vagy gótikus stílusú – templomot az 1697-es tűzvész nagyon megrongálta, úgyhogy nem volt érdemes helyreállítani, s feltehetően 1734 táján lebontották. Részben ennek helyére épült az egyemeletes katolikus elemi iskola. A nagy templom körül és a kis templom mellett volt a cinterem, 1585 tájára a városi polgárság temetkezési helye, akkor nyitották meg a Házsongárdi temetőt. De előkelőbb halottaknak még sokáig biztosították itt sírt. A cintermet, talán hogy megvédjék a vásáros néptől, az 1550-es években magas

kőfallal vették körül. Ez viszont lehetőséget teremtett különböző vásáros bódék ideépítésére, sőt az egyház jó pénzért adta ki ezeket a helyeket, úgyhogy több mint 300 éven át e falnak nekiépített, szedett-vedett üzlethelyiségek csúfították a teret. A cintermet körülvevő fal vonalába, a templom nyugati bejárata elé Bíró János akkori plébános 1747-ben művészi barokk fogadalmi kaput építtetett. Veress Ferenc 1860 körül készült fényképei megörökítették e körülépített templom-képet. Akkor már a jeles történész, Kőváry László vezetésével egy bizottság működött azért, hogy rendezzék a város központi terét, s bontassák le a templom körüli építményeket. Számtalan nehézséget kellett leküzdeni, többek között a katolikus egyházat cseréépületekkel kárpótolni. 1885-re bontakozott ki a templom teljes látképe, de akkorra már készült az egyház terve, hogy a templom négy sarkára egy-egy „stílszerű” neogótikus bérházat építtessen. Csak hosszas, a sajtóban is folytatott meggyőző munka eredményeként sikerült megőrizni beépítetlenül ezt az értékes területet. A városi tanács 1896-ban határozta el, hogy a Főteret rendezi, részben díszterré alakítja. A házak mentén 5 méter széles aszfaltos járdát építenek, a 12 méter széles szekerutat gránitkövel borítják, a templom körül aszfaltos korzót létesítenek, a piacteret pedig kavicskövel takarják. 1898-ra va-